

Uchwała z dnia 3 listopada 1994 r.
I PZP 45/94

Przewodniczący SSN: Teresa Flemming-Kulesza, Sędzia SN: Antoni Filcek (sprawozdawca), Sędzia SA: Barbara Wagner,

Sąd Najwyższy, przy udziale prokuratora Stefana Trautsolta, w sprawie z powództwa Klausa Piotra B. przeciwko Fabryce Maszyn Rolniczych "A.-U." w G. o uznanie okresu pracy w warunkach szkodliwych, po rozpoznaniu na posiedzeniu jawnym dnia 3 listopada 1994 r. zagadnienia prawnego przekazanego przez Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Toruniu postanowieniem z dnia 22 września 1994 r. [...] do rozstrzygnięcia w trybie art. 391 k.p.c.

Czy pracownikowi przysługuje roszczenie przeciwko zakładowi pracy o ustalenie zatrudnienia w szczególnych warunkach dla uzyskania zasiłku dla bezrobotnych do czasu nabycia uprawnień do emerytury ?

p o d j ą ł następującą uchwałę:

Pracownikowi nie przysługuje roszczenie przeciwko zakładowi pracy o ustalenie wykonywania zatrudnienia w szczególnych warunkach w celu uzyskania zasiłku dla bezrobotnych do czasu nabycia prawa do emerytury.

U z a s a d n i e n i e

Powód w pozwie skierowanym przeciwko pozwanemu zakładowi pracy domagał się ustalenia 15-letniego okresu pracy w tym zakładzie wykonywanej w warunkach szkodliwych dla zdrowia. Potrzebę takiego ustalenia powód uzasadnił zamiarem dochodzenia w Rejonowym Biurze Pracy zasiłku przedemerytalnego dla bezrobotnych.

Strona pozwana wniosła o oddalenie powództwa twierdząc, że powód nie wykonywał pracy uznanej za zatrudnienie w szczególnych warunkach.

Sąd Rejonowy-Sąd Pracy w Grudziądzu wyrokiem z dnia 13 czerwca 1994 r., [...] na podstawie art. 189 k.p.c. oddalił powództwo wobec braku interesu prawnego po stronie powoda w domaganiu się ustalenia zatrudnienia w szczególnych warunkach, jako przesłanki uzasadniającej roszczenie o wypłatę zasiłku przedemerytalnego dla bezrobotnych, skoro może on domagać się tego świadczenia od właściwego Urzędu Pracy w trybie określonym przepisami kodeksu postępowania administracyjnego. W tym zaś postępowaniu Rejonowy Urząd Pracy dokona ustaleń co do charakteru wykonywanej przez powoda pracy.

Przy rozpoznawaniu rewizji powoda od powyższego wyroku Sądowi Wojewódzkiemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Toruniu nasunęły się wątpliwości, którym dał wyraz w przytoczonym w sentencji niniejszej uchwały zagadnieniu prawnym przedstawionym w trybie art. 391 k.p.c. do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu.

W uzasadnieniu swego postanowienia z dnia 22 września 1994 r. w tym przedmiocie Sąd Wojewódzki w zasadzie podzielił pogląd Sądu Rejonowego o braku interesu prawnego powoda w domaganiu się ustalenia okresu pracy wykonywanej w szczególnych warunkach, jako przesłanki uzasadniającej prawo do zasiłku przedemerytalnego dla bezrobotnych, skoro może on dochodzić tego świadczenia w trybie administracyjnym, w którym właściwy Rejonowy Urząd Pracy na podstawie zgłoszonych dowodów (nie wyłączając dowodów z zeznań świadków) dokona samodzielnej oceny charakteru pracy wykonywanej przez

powoda. Sąd Wojewódzki podniósł, że przedstawienie Sądowi Najwyższemu pytania prawnego, uzasadnia jednak okoliczność, że z identycznym roszczeniem występuje w okręgu spora ilość osób. Wątpliwości Sądu Wojewódzkiego rodzi jeszcze i to, że w przypadku ubiegania się w późniejszym okresie przez powoda o emeryturę (w przypadku udowodnienia w postępowaniu administracyjnym zatrudnienia w warunkach szczególnych) będzie on musiał na nowo wykazywać charakter jego zatrudnienia w postępowaniu przed organem rentowym a i być może odwoławczym t.j. przed Sądem Pracy i Ubezpieczeń Społecznych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jak ustalono w dotychczasowym postępowaniu sądowym powód zamierza ubiegać się o zasiłek przedemerytalny dla bezrobotnych przewidziany w art. 21 ust. 5 ustawy z dnia 16 października 1991 r. o zatrudnieniu i bezrobociu (Dz. U. Nr 106, poz. 457 ze zm.). Zgodnie z tym przepisem prawo do zasiłku do czasu nabycia prawa do emerytury zachowują (m.in.) ci bezrobotni, którzy w okresie zatrudnienia wynoszącego 25 lat dla kobiet i 30 lat dla mężczyzn wykonywali prace uznane w przepisach emerytalno-rentowych za zatrudnienie w szczególnych warunkach przez okres co najmniej 15 lat. W myśl art. 21 ust. 8 wym. ustawy decyzje o przyznaniu zasiłku wydaje kierownik rejonowego urzędu pracy, co wskazuje na administracyjny tryb postępowania określony przepisami kodeksu postępowania administracyjnego. Przedmiotem powództwa o ustalenie wniesionego w niniejszej sprawie jest 15-letni okres pracy wykonywanej w szczególnych warunkach będący przesłanką nabycia prawa do wspomnianego zasiłku.

Powództwo o ustalenie uregulowane jest przepisem art. 189 k.p.c. Musi ono odpowiadać określonym warunkom, a mianowicie: 1) w drodze takiego powództwa można żądać tylko ustalenia istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa; 2) powództwo o ustalenie może wytoczyć ten, kto ma interes prawny w tym ustaleniu; 3) powództwo o ustalenie może wytoczyć podmiot, który ma czynną legitymację. W niniejszej sprawie przedmiotem powództwa nie jest wprawdzie bezpośrednio ustalenie stosunku prawnego lub prawa, ale faktu prawotwórczego, od którego uzależnione jest powstanie prawa, co w istocie zmierza do ustalenia prawa i może być przedmiotem powództwa ustalającego (por. orzeczenie SN z 11 września 1953 r., I C 581/53 - OSN 1954 z. III poz. 65).

Kwestia istnienia interesu prawnego po stronie powoda, który domaga się ustalenia okoliczności stanowiących przesłankę powstania prawa do świadczeń przyznawanych w innym trybie niż w cywilnym postępowaniu sądowym, była przedmiotem wielu orzeczeń Sądu Najwyższego wydanych zarówno na podstawie art. 189 k.p.c. jak też na podstawie będącego odpowiednikiem tego przepisu w postępowaniu przed komisjami rozjemczymi, nie obowiązującego już art. 248 § 1 pkt 6 k.p. w pierwotnym brzmieniu tego przepisu. Chodziło w szczególności o ustalenie przesłanek do świadczeń z ubezpieczenia społecznego przyznawanych w drodze administracyjnej przez organy rentowe.

I tak m.in.: w orzeczeniu z dnia 4 listopada 1971 r., I PR 344/71 (OSNCP 1972 z.5 poz. 89) Sąd Najwyższy uznał, że postępowanie sądowe o ustalenie (art. 189 k.p.c.) nie może być środkiem do uzyskania dowodów, które miałyby być wykorzystane w postępowaniu rentowo-administracyjnym; w orzeczeniu z dnia 1 grudnia 1983 r., I PRN 189/83 (OSNCP 1984 z. 7, poz.121) Sąd Najwyższy wyjaśnił, że wnioskodawca nie ma interesu prawnego żądania przed organami rozstrzygającymi spory o roszczenia pracownicze ustalenia rzeczywistej wysokości jego wynagrodzenia za pracę (art. 248 § 1 pkt 6 k.p.) dla celów emerytalnych, jeśli jest możliwe wniesienie w odrębnym trybie przed organem rentowym sprawy o wysokość emerytury, a tym bardziej gdy taka sprawa jest w toku; w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 26 października 1978 r., V UZP 5/78 (OSNCP 1979 z. 1 poz. 1), przyjęto, że w postępowaniu o ustalenie wysokości zasiłku chorobowego

organ rentowy samodzielnie ocenia okoliczności, od których zależy to ustalenie. Chodziło o ustalenie, czy nieobecność pracownika w pracy była usprawiedliwiona. Sąd Najwyższy podkreślił, że jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, nie można w innym trybie dochodzić roszczenia, a w innym ustalenia uprawnień do tego roszczenia, bądź przesłanek, które je uzasadniają, w nie publikowanym orzeczeniu z dnia 9 stycznia 1986 r., I PRN 107/85 Sąd Najwyższy wskazał, że jeżeli uprawniony może dochodzić wzrostu świadczeń rentowych bezpośrednio przed właściwym organem rentowym, uprawnionym do samodzielnego rozstrzygnięcia o prawie do świadczeń ubezpieczeniowych należy przyjąć brak interesu prawnego do żądania ustalenia - w odrębnym postępowaniu sądowym - zatrudnienia w warunkach szkodliwych dla zdrowia, mającego stanowić tylko podstawę do uzyskania wzrostu pobieranej renty inwalidzkiej; analogiczne do ostatniego stanowisko zajął Sąd Najwyższy także w uchwale z dnia 17 czerwca 1987 r., III PZP 19/87 (OSNCP 1988 z. 10 poz. 132), w myśl której roszczenie pracownika przeciwko zakładowi pracy o ustalenie wykonywania zatrudnienia w szczególnych warunkach dla celów ubezpieczeniowych podlega oddaleniu z braku interesu prawnego.

Identyczny kierunek wykładni art. 189 k.p.c. należy przyjąć w sprawie objętej przedstawionym pytaniem prawnym, brak jest bowiem interesu prawnego u powoda w dochodzeniu przed Sądem ustalenia wykonywania zatrudnienia w szczególnych warunkach w celu uzyskania zasiłku dla bezrobotnych, skoro okoliczność tę, jako przesłankę świadczenia, ustalać będzie Rejonowy Urząd Pracy w postępowaniu administracyjnym o przyznanie tego zasiłku stosownie do przepisu art. 21 ust. 5 pkt 2 i ust. 8 ustawy z dnia 16 października 1991 r. o zatrudnieniu i bezrobociu (Dz. U. Nr 106, poz. 457 ze zm.). Z tych samych względów o istnieniu po stronie powoda interesu prawnego nie może przesądzić okoliczność, że objęte pozwem ustalenie wykonywania pracy w szczególnych warunkach może okazać się powodowi potrzebne w przyszłości przy ubieganiu się o emeryturę.

Poza brakiem w rozważanej sytuacji interesu prawnego po stronie powoda uznać należy, że powodowi nie służy czynna legitymacja do wystąpienia z tego rodzaju powództwem. Można o niej mówić w odniesieniu do podmiotu, który w konkretnej sprawie ma wobec przeciwnika interes prawny w ustaleniu istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa (por. Z. Resich w pracy zbiorowej "System prawa procesowego cywilnego, tom II, wyd. PAN 1987 r.). Właściwym zaś przeciwnikiem powoda jest Rejonowy Urząd Pracy przyznający zasiłki dla bezrobotnych, lecz nie pozwany zakład pracy.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy podjął uchwałę sformułowaną w tej sentencji. Jest ona zgodna ze stanowiskiem prokuratora występującego w sprawie przed Sądem Najwyższym.

=====